

Pertsonaia gay eta lesbianen trataera euskal ipuingintza garaikidean

*Gay and lesbian characters' treatment
in Basque contemporary short-story-writing*

Iñigo SATRUSTEGI ANDRÉS
Itzulpengintza eta interpretazioa (UPV/EHU)

Jasotze data: 2020.11.07   Onartze data: 2020.11.30

LABURPENA

Esan izan da euskal ipuingintza, azken urteetan batez ere, gora egiten ari den genero narratiboa dela. Era berean, gizartean gero eta onartuago eta ohikoago dira sexualitate eta genero hegemonietako disidentziak, LGTBI+ kolektiboa, alegia. Hala bada, lan honetan, bi aztergaiak batu nahi izan ditugu. Azken hamarkadetan euskaraz idatzitako ipuinen lagin txiki bat hartu, eta bertan azaltzen diren pertsonaia homosexualen –gay zein lesbiana– trataera aztertuko dugu. Funtsean, literatura-azterketetan bildu izan diren topiko desberdinak gure literaturan (nola) betetzen diren ikertuko dugu artikulu honetan.

Gako-hitzak: euskal ipuingintza garaikidea, homosexual, sexualitate topikoak.

ABSTRACT

It is said Basque short-story-writing to be recently increasing as a narrative gender. Likewise, hegemonic sexuality and gender dissents, that is to say, the LGTBI+ community, is more accepted and common in our society. Thus, this research aims at yoking both subjects under examination. We will be analysing a small sample of short-stories written in Basque language form the latest decades, and we will see how are treated homosexual –gays and lesbians– characters in those. Briefly, this paper will analyse sexuality-topics proposed in literary researches to see whether they are embodied or not (and how) in contemporary Basque literature.

Keywords: contemporary Basque short-story-writing, homosexual, sexuality-topics.

1. Sarrera. 2. Marko teoriko-metodologikoa. 2.1. Aztergaiak eta egileak. 2.2. Ikerketaren aurrekariak. 3. Azterketa. 3.1. Barregilea. 3.1.1. Argumentua. 3.1.2. Topikoak. 3.2. Ikatza bezain beltz. 3.2.1. Argumentua. 3.2.2. Topikoak. 3.3. Apur bat zoroa. 3.3.1. Argumentua. 3.3.2. Topikoak. 3.4. Adonis ehiztaria. 3.4.1. Argumentua. 3.4.2. Topikoak. 3.5. Jakin-mina. 3.5.1. Argumentua. 3.5.2. Topikoak. 3.6. Egun gris batean. 3.6.1. Argumentua. 3.6.2. Topikoak. 4. Ondorioak. 5. Bibliografia.

1. Sarrera

Pentsa daiteke *Queer* hitzak euskal literaturan izan dezakeen presentzia txikia dela, eta baliteke, ziur aski, hala izatea. Egon, baina, badago. Euskal literaturaren historia laburraren azken hamarkadetan, idazle batzuk izan dira sexualitate eta genero eredu normatiboen disidentziazatik edo berauri buruz idatzi dutenak: Itxaro Bordaren eleberri beltzak, Angel Erroren poemak, Kattalin Minerren eleberriak, Laura Mintegiren *Nerea eta Biok* (Txalaparta, 1994) edo Juanjo Olasagarreren *Ezinezko maletak* (Susa, 2004), beste (gutxi) batzuen artean. Ipuingintzan ere, LGTBI+ komunitateak egin izan ditu bere agerpenak: Mariasun Landak, Uxue Apaolazak edo Bernardo Atxagak, esaterako, gayak, lesbianak edota transgeneroak gorpuztu izan dituzte euren lanetan. Hain zuzen ere, ipuingintzak azken hamarkadetan gorako joera izan duelakoan, eta genero horretako lanen luzera baliatuta, *queer* komunitateak ipuinetan zer nolako agerpena duen aztertzea interesekoa izan daitekeela uste dut. Funtsean, beraz, lan honen helburua ipuingintzako lagin txiki bat hartu, eta bertan pertsonaien sexualitateari –gay edo lesbiana– ematen zaion tratamendua aztertzea da, *queer* literaturan dauden topikoetako batzuk euskal literaturan betetzen diren ikusteko.

2. Marko teoriko-metodologikoa

LGTBI+ kolektiboaren barruan errealitate eta nolakotasun ugariak daudela kontuan hartuta, aztergai izan ditudan testuetan pertsonaia homosexualen trataera analizatzera mugatu naiz, hau da, gayak eta lesbianak. Izan ere, kolektiboaren parte direnen artean, bi horiek izango lirate-

ke “normalizatuenak” gure gizartean, eta beraz, suposa daiteke literaturan ere errepikatuenak direla.

Pertsonaia horien homosexualitateari erreferentzia egiteko, bestalde, gay eta lesbiana izango dira erabiliko ditudan terminoak, zabalduenak, “neutroenak” eta argienak direlakoan.

2.1. Aztergaiak eta egileak

Lana egiteko sei izan dira aukeratu ditudan ipuinak; hiruna gizonen eta emakumeen arteko harremanak aztertzeko. Ipuinetako hiru, 2010ean Ibon Egañaren zuzendaritzapean argitaratu zen *Desira desordenatuak: Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (Utriusque Vasconiae, 2010) liburuan proposatutakoak dira, izan ere, bertako kapituluak izan ziren lan honetarako abiapuntua. Beste hirurak, ordea, 2010az geroztik argitaratutakoak dira. Hala bada, honakoak dira aztergai izango ditudan ipuinak:

- *Barregilea*, Xabier Montoiaren *Emakume biboteduna* (Susa, 1992) liburutik.
- *Ikatz bezain beltz*, Xabier Montoiaren *Gasteizko hondartzak* (Susa, 1997) liburutik.
- *Apur bat zoroa*, Eider Rodriguezen *Haragia* (Susa, 2007) liburutik.
- *Adonis ehiztaria*, Xabier Montoiaren *Fucking artists* (Elkar, 2010) liburutik.
- *Jakin-mina*, Iban Zalduaren *Sekula kontatu behar ez nizkizun gauzak* (Elkar, 2018) liburutik.
- *Egun gris batean*, Iban Zalduaren *Sekula kontatu behar ez nizkizun gauzak* (Elkar, 2018) liburutik.

Xabier Montoia (Gasteiz, 1955) euskal idazle eta musikaria da. *Hertzainak* musika talde ezagunaren sortzaileetako bat izan zen eta literaturan ere titulu ugari utzi izan dizkigu poesian, eleberrigintzan eta baita ipuingintzan ere. Bereak dira aztertuko ditudan hiru ipuin, hiru narrazio bildumatatik ateratakoak: *Emakume biboteduna* (Susa, 1992), *Gasteizko Hondartzak* (Susa, 1997), *Fucking artists* (Elkar, 2010). Hain zuzen ere, *Gasteizko Hondartzak* lanarekin Zabalpeneko Euskadi Saria Jaso zuen 1998an. Ez da eskuratu duen Euskadi Sari bakarra, 2007an narratibakoa lortu baitzuen *Euskal Hiria Sutan* (Elkar, 2006) ipuin bildumarekin. Xabier Montoiaren

lanak euskaraz ez ezik, gaztelera, italiera, katalanez, ingelesez edo errusieraz irakurri daitezke, besteak beste.

Eider Rodriguez (Errenteria, 1977) ere kulturgintzan luze ibilitakoa da, idazle, kazetari edo zinema zuzendari modura. Narrazio laburretan nabarmentzen den arren, saiakera, komikia eta haur literatura ere landu izan ditu. Lehenengo euskal idazlea izan da urte bereko bi Euskadi Sari jasotzen: Narratibakoa *Bihotz handiegia* (Susa, 2017) liburuarekin eta Haur- eta Gazte-Literatura sailekoa *Santa Familia* (Ikastolen Elkarte/Xabiroi, 2017) lanarekin. Aztertuko dudan ipuina bere bigarren ipuin liburutik ateratakoa da, *Haraqia* (Susa, 2007). Lan hori gaztelera itzulia ere badago, eta hainbat ipuin itzuli dizkiote nederlanderara, alemanera, katalanera edo italierara, esaterako. EHUko Hizkuntza eta literatura saileko irakaslea da.

Iban Zaldua (Donostia, 1966). Ipuingintza garaikideko izen handietako bat da Zaldua, 12 ipuin bilduma baititu bere izenean. Euskadi Saria ere hirutan irabazi du: 2006ean, Euskarazko Narratiba sailekoa *Etorkizuna* (Alberdania, 2005) lanarekin; 2012an *Azken garaipena* (Ikastolen Elkarte, 2011) lanak Haur- eta Gazte Literaturakoa eskuratu zuen; eta 2013an, Gaztelera Saiakera saria irabazi zuen *Ese idioma raro y poderoso* (Lengua de trapo, 2011) obrarekin. Bere lanak hizkuntza ugaritan aurki daitezke, adibidez: gaztelera, galegoa, katalana, errusiera edo ingelesa. Literaturaz aparte, historialaria ere bada eta EHUko Historiako Graduko irakaslea da.

2.2. Ikerketaren aurrekariak

Euskal Herrian, literaturaren eta *queer*¹ mugimenduaren inguruko gogoeta egin duenik bada. Hain zuzen ere, Ibon Egañak koordinatu zuen *Desira Desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (Utriusque Vasconiae, 2010) liburua. Egañaren lanak literaturari lotutako hainbat egileren (idazleak zein literaturan adituak) azterketak eta gogoetak bildu zituen, LGTBQ+ komunitateak literaturan duen espazioaren eta funtzioaren gaineko kezkatik abiatuta.

Lan hori izango da nire azterketaren oinarri nagusia, ipuinetan gay eta lesbianen tratamendua zer-nolakoa den aztertzeko. Izan ere, testuen egileek hainbat topiko identifikatu dituzte euskal literaturan *queer* identitateei dagokienez.

[1] *Queer: heterosexualitateaz besteko sexualitate.* (Egaña, 2010, 9. or.).

Armairutasuna², sentimenduak, zoritxarreko amaierak eta tremendismoa³ izan ziren Rikardo Arregik (2010) gay-narratiban identifikatu zituen gaiak. Gay literatura “tremendo” izatearen arrazoia gizartearen errealitatek datorrela azaltzen du: “Bazterrean bizitzera kondenatutako jendearen bizimodua ez da erraza, eta, beraz, konplikazioek, harreman zailek, familiarekin arazoez, zoritxarrek, bizitza miserableek, delituek eta mota guztietako izugarrikeriek lotura estua izan dute gay jendearekin” (Arregi, 2010, 51. or.).

Gayez ere, Mikel Ayerbek (2010) dio pertsonaien sexualitatea bera dela pertsonaia horien ezaugarri bakarra, eta sarri, beste ekarpenik ez dutela egiten: “gayak diren neurrian dira pertsonaiak, gaytasuna da pertsonaia hauen izaeraren oinarri eta gayak izateari utziko baliote, pertsonaia izateari ere utziko liokete” (Ayerbe, 2010, 60. or.).

Gaytasuna ezusteko elementu gisa definitzen du bestetik Ayerbek, hau da, gizon batek bere homosexualitatea aitortzea, liburuaren amaiera baldintzatzen duen elementu narratiboa izaten dela dio; bai eta, aitortza hori argumentuaren erdialdean izaten denean ere, istorioaren norabidea aldatzen duelako. Ezustekoari lotuta Reig-en *autoreverse* (2008) kontzeptua dakar, zeinak esan nahi baituen irakurritakoari zentzu bat eransten diola.

Gay-narratibak lantzen dituen gaiei dagokienez, nortasunaren bilaketak, aurkikuntzak eta garapenak garrantzia berezia izaten dutela uste du Ayerbek. Arregik proposatutako (2010) armairutasunari ikuskera berria gehitzen dio: pertsonaia heterosexualarena. Izan ere, pertsonaia batek heterosexuala izateari uzten dionean, bi jokaera izan ditzake: desarmairutzea edo klandestinitatea. Halaber, Adrian Meloren hitzak (2005) bere eginez, hala mintzo da Ayerbe pertsonaia gayei ezarritako topiko tremendistari buruz: “Tragedia izan omen da gay protagonista edo pertsonaiei egokitu izan zaien generoa edo patu literarioa” (Ayerbe, 2010, 81. or.).

Emakumeen arteko harreman afektibo sexualei buruz euskaraz idatzitakoa, lesbianeiei buruz alegia, Sareinak taldeko kideek aztertu dute, eta literaturan errepikatu ohi diren beste hainbeste topiko biltzen dituz-

[2] Armairutasuna erabiliko dut homosexualen sexualitatea ezkutuan (edota klandestinitatean) bizitzeko hautuari erreferentzia egiteko.

[3] Tremendismoari esaten zaio bizitzaren alderdi “latzenak” adierazten dituen jokabide literarioari. XX. mendeko 40ko hamarkadakoak dira lehen testu tremendistak.

te Egañak zuzendutako argitalpenean (2010). Castle-ren arabera (2003), emakumeek idatzitako narratiba lesbikoan hiru dira errepikatzen diren ereduak: pastoral «ultrafemeninoak»; emakume gazte baten eta helduago baten arteko harremana (azken horrek limurtzailearen rola izango luke); edo neskekin «esku luzea» duen emakume bitxi-bereziaren irudia. Kontrara, gizonetzkoek idazten dutenean, gehiegizko enpatia, samurtasuna eta lilura misterioitsua irudikatzeaz gain, begirada safikoa (maitasuna, sentimenduak...) ere txertatzen dute. Halaber, Castlek beste azpigai batzuk ere zerrendatzen ditu: ahizpatasuna, ama-alaben arteko eta ahizpen arteko harremana, emakumeen arteko adiskidetasun erromantikoa, kultura desberdinen arteko harremana eta erotismoa.

Bestalde, Simonisek (2008) Espainiako literaturan lesbianein erantsi zaizkien bi irudikapen nagusiak ekarri zituzten Sareinek: lesbiana maskulina eta lesbiana pornografikoa. Lehenaren antagonikoa lesbiana femeninoa litzateke, eta bigarrena gizonaren plazera sexualerako sortutako pertsonaia den heinean, emakume asexuala izango luke antipodetan.

Bere alde batetik, Amaia Alvarez-Uriak (2010), ipuingintzaren ezau-garriak biltzen ditu eta Castle-ren topiko eta gaiez gain, idazleek darabilten hiztegiaren kutsu erlijiosoa nabarmentzen du, *inozentzia*, *errua*, *bekatua*, *tentazioa* eta antzerako hitzak ohikoak izaten direlako horrelakoetan. Ama-alaben eta ahizpen harremanaz gain, familiaren eremura zabaltzen du topikoa (pertsonaia lesbianoak senideekiko duen harreman txarra), hori delarik, emakume heldu batekin egotera bultzatuko duen arrazoia. Halaber, lesbianen harremanari trataera sexualaren ordeztu, sensualagoa ematen zaiola ekartzen du Alvarez-Uriak, hau da, harremana laguntasunean, sentimenduetan oinarritzen dela eta sentimenduetan geratzen dela, azalik gabeko harremanetan.

Iratxe Retolazak, bukatzeko, euskal literaturako pertsonaia lesbianoa ezagunenetarikoaren inguruko azterketa egin zuen (2010). Bertan, Itxaro Bordak bere lanetarako sortu zuen Amaia Ezpeldoi pertsonaiaren ingurukoak landu zituen. Tartean, landa-eremua eta hiriaren arteko dikotomia proposatu zuen: Amaia Ezpeldoi bere sexualitatea “ezkutatu” egiten du bere hasierako lanetan edo gehienez ere, iradoki (kontuan hartuta, espazio narratiboa Iparralde dela, eta beraz, herri/landa gunek). Denborak aurrera egin ahala, Bordak Bilbora eramango du Ezpeldoi, eta bertan askeago biziko du lesbiana izaera (giroko tabernak, zitak,...).

Ematen du, kasuak kasu, gay eta lesbianen eredu jakin batzuk badaudela letretan, eta gure literaturan ere errepikatzen direla. Horregatik

beragatik, euskal ipuingintza garaikidean patroï horiek betetzen diren aztertze aldera, honako hauei jarri diet arreta berezia, aztertutako gayen eta lesbianen ipuinetan:

- Gaytasuna eta lesbianotasuna argumentuko gai gisa, eta beraz, armairutasuna bera ere.
- Familia harremanak.
- (Homo)erotismoa, zentzu zabalenean ulerturik.
- Tremendismoa.
- Emakumeen arteko adin tarte handia eta horrek dakarren botere harremana (lesbianen ipuinetan, batik bat).
- Ipuinaren arabera, errepikatzen diren bigarren mailako topikoak (kultura desberdinetako pertsonaien harremanak, lesbianen rolak, sorpresa faktorea, espazio narratiboa...).

3. Azterketa

3.1. Barregilea (Xabier Montoia, *Emakume biboteduna* [Susa, 1992])

3.1.1. Argumentua

Felicity amonarekin (Ingalaterrako hiri bateko auzo batean) abandonatutako eraikin batean bizi den elbarria da, eta jatorri jamaikarrekoa da. Amona hiltzerakoan, zerbitzu sozialetatik laguntzaile bat bidaltzen diote jarraipena egiteko: Marta, jatorri poloniarra duen gizarte langilea. Hasieran, erreparoz eta gogo handirik gabe jasotzen du Martaren errutinako bisita. Denborarekin, baina, laguntasun harremana josiko dute, bikote-harreman batera heldu arte. Martak, lana lortzen dio telebistako saio batzuetan barregile modura aritzeko (hortik ipuinaren izena). Halako batean, Martaren bisiten maiztasuna moteldu egiten da, poloniarren aita gaixo dagoelako eta zaindu behar duelako aitzakiarekin. Benetako arrazoia, baina, Martak beste maitale bat duela da. Felicityk eta Martak harremana hautsi egiten dute, eta Felicityk ahal duen bezala kudeatzen ditu hausturaren osteko sentimenduak.

3.1.2. Topikoak

Ipuinaren hasieratik ulertu daiteke Marta Felicity protagonistaren bikotea dela. Hala ere, ez du erdialdera arte harreman horren berri ematu

ten. Ipuinean zehar ez da emakumeen homosexualitatearen inguruko gogoetarik ageri, besterik gabe, harreman afektibo-sexual baten garapena kontatzen du (lan harremana izaten hasi, adiskidetasunetik pasa eta bikote-harremanera iritsi arte), eta lesbiana izateak ez du inolako baldintzarik suposatzen. Beraz, esan daiteke lesbianotasunak ez duela zentzualtasunik argumentuan.

Hala ere, *Barregilean* badira lesbianen ipuinetan errepikatzen diren hainbat topiko. Alvarez-Uriak proposatu bezala (2010), bi pertsonaiek euren familiekin duten harremana ez da ona. Felicityren kasuan, amak txikitatik abandonatu zuen eta aitaren berririk ez du sekula izan. Hala, amonarekin bizi da, eta bere heriotzarekin batera, familia irudi oro desagertzen da bere bizitzatik:

Amona izan zen, hortaz, nire familia bakarra. Nire ordura arteko bizitza hankaz gora jarri eta zeharo aldarazi zuen bere desagertpenak (Montoia, 1992, 52. or.).

Bestetik, Marta familia on eta erlijioso bateko kidea da. Egoera jakin batzuegatik, aita alkoholiko bihurtzen da, eta estatus ekonomikoa nabarmen okertzen da. Gainera, Martaren buruaz beste egiteko saiakeraz geroztik, amarekin zuen harreman oro hoztu egiten dela iradokitzen du narratzaileak: “ez zion alabari ateokeria sekula barkatu” (Montoia, 1992, 52. or.).

Eszena erotikoak ere ageri dira Montoiaren ipuinean, lehen sexu harremanen dutenean, hain zuzen:

Logale ez ginenez, olgetan eta jolasean segitu genuen, elkarri kilika eta txatxamurka. Luze gabe elkarren besoetan geunden [...] Konortea galtzerainoko plazer hura ez zegoen ordura artean sentituriko beste ezerekin konparatzerik... (Montoia, 1992, 58. or.).

Azpitarratzeko modukoa da, era berean, sexu harremanen daramaten gertakizunen segida bera (ospakizun bat, alkohola eta beste, etxerako garraio biderik ez, ohe berean lo egin, jolasean eta oharkabeaz bezala...) maiz errepikatu izan dela, bai literaturan eta baita telesailetan eta filmetan ere. Hortik aurrera, harreman erabat erromantizatutako du Montoiak harreman sensualaren topikoa ekarriz (Alvarez-Uria, 2010), Felicityren hitzetan hala deskribatzen duena:

Itsasoa lehen aldiz ikusi ahal izan nuen legez, Martari esker beste itsaso bat deskubritu nuela iruditu zitzaidan [...] Haiek izan ziren nire bizitzako egunik zoriontsuenak (Montoia, 1992, 58-59. or.).

Erromantizazioaren beste adierazle bat, Felicityk Martak oparitutako *The Color Purple* liburuarekin egiten duena da, non, bere burua eta Marta liburuaren pertsonaiekin alderatzen dituen. Harremana haustearekin batera, mina eta sentimendu negatiboen agerpena irudikatzen du: “Gau osoan ez nuen lorik egin eta egunsentira arte ihardun nuen negar-zotinka” (Montoia, 1992, 63. or.).

Pertsonaien adinari buruz gutxi dakigu: Martaz, *hogeietan* zegoela dio, baina Felicityren inguruan ez dago azterna handirik. Hala ere, botere harreman bat igarri daiteke bi emakumeen artean, Marta, bere gizarte langilearen posiziotik izanik agintea duena: kalera ateratzeko inizatiba hartzen du, lana lortzen dio... Beraz, Castlek (2003) proposatutako beste topiko bat errepikatzen da.

Simonisek proposatutako bi erduen artean (2008), Martaren pertsonaia lesbiana maskulinoaren irudikapena litzateke hemen agertzen dena: “Mutiko bihurri baten eitea ematen zioten ile motzak eta masail bete gorriak” (Montoia, 1992, 53. or.). Felicityren inguruan ia datu fisikorik ez da (beltzarana eta aulkian dabilena), baina, gizartean aniztasun funtzionala duten pertsonen gaineko uste zabaldua kontuan hartuz gero, aulkiaren ezaugarriak irudikapen asexualarekin lotzera eraman gaitzake. Castlek proposatu zuen moduan (2003), gainera, kultura desberdinetako pertsonaien arteko harremanak jorratzen dira pertsonaia lesbianoen artean, kasu honetan, jatorri jamaikarreko eta poloniarreko bi emakumeen artekoa.

Azkenik, Arregik (2010) gay literaturako ezaugarri gisa definitu zuen arren, Montoiaren ipuinean badira tremendismoaren elementuak: Martaren suizidio saiakera, Felicityren egoera: gurpildun aulkian eta bakarrik bititza bere amonaren heriotza eta gero...

3.2. Ikatza bezain beltz (Xabier Montoia, *Gasteizko hondartzak* [Susa, 1997])

3.2.1. Argumentua

Gerra Zibilaren garaian, Gasteizko hotel batean kokatzen da ipuina. Bertako langile gazte homosexuala da protagonista, eta hain zuzen ere, bere gaytasuna ezkutuan eta saminez bizi beharraz mintzo da. Gernikako bonbardaketa eragin zuten soldadu alemaniarrek Gasteizko hotelean dute ostatu, eta haietako batekin, Hansekin, duen harremana da ipuina-ren hari nagusia. Hans hegazkin istripu batean hiltzen da. Gertakizun

horrekin batera, berriz agertzen da protagonistaren samina. Ipuinaren izena alemaniarren abizenetik *Schwartz* (beltza) eta amaierako kasko bati egiten dion erreferentziatik datorrela pentsa daiteke. Horrez gain, iluntasunari ere egiten dio erreferentzia: armairutasunarekin lotu daiteke batetik, eta pertsonaia nagusiak bukaeran duen ikuspegiari bestetik. Izan ere, maitalea hil ostean, bere buruaz beste egitea pentsatzen ari da.

3.2.2. Topikoak

Montoiaren ipuin honetan homosexualitateak erabateko zentraltasuna du argumentuan. Pertsonaia nagusiak ezkutuan bizi du bere sexualitate, armairuan alegia, eta horrek sortzen dizkion minak, kezkak eta pentsamendu negatiboak etengabe ageri dira narrazioan zehar:

Gaixo nengoela iruditzen zitzaidan, neuretzat baino ez zen izurrite bategen jota. [...] Amodio eta larru ajeak ajeago bihurtzen dira nork bereak kanporatu ezin dituenen... (Montoia, 1997, 9-10. or.).

Gainera lerro batzuk eskaintzen dizkio, gay aitortuko balitz, laguna(k) eta lana galtzearen arriskuari. Etxerako bide jakin bat du protagonistak bere askatasun une bakarrenetarikoa: Sendako ibilbidea. Bertan denean, *bakea*, *askatasuna*, *malenkonía* eta *arrangura* bezalako hitzak darabiltza protagonistak, zuhaitz arteko bide ilunean negar egiteko aprobeztatzen duenean. Arregik (2010) aipatutako zorigaitzekin eta sentimenduekin bat dator, hortaz, ipuina.

Armairutasunari lotuta, egoera eta pentsamendu tremendistak (Ayerbe, 2010) ugariak dira, esaterako:

[zubi batez ari dela] handik eskegita ikus nezakeen nire burua orduan [...] Heriotza zen gelditzen zitzaidan irtenbide bakarra (Montoia, 1997, 11. or.).

Hansen heriotza eta gero (ipuineko gertakizun handi bakarra, erabat tremendista), berriz ere, zubi berdinetik pasatzerakoan, heriotza deika duela adierazten du protagonistak.

Erreferentzia erotikoak ez dira falta *Ikatza bezain beltz* ipuinean. Pilotu alemanez ari dela *galai* eta *lerdena* bezalako hitzak erabiltzen ditu, bai eta haiekiko erakargarritasuna aitortzen du: “uniforme haiek bazuten erakargarritasuna nigan. Uniformeek ala uniformedunek?” (Montoia, 1997, 15. or.). Alkandoraren botoi askatuez erreferentzia pare bat egiten ditu. Hansekin duen lehen larrualdiaren ostean hala adierazten du protagonistak bere poza: “Hegan irten nuen Hasen gelatik, edo pozaren pozez

onartzen nizkion berak emaniko muxu eta laztan guztiak” (Montoia, 1997, 17. or.). Badira, kontrara, erotikotzat hartu daitezkeen arren, gayekin lotzen den hipersexualizazioaren topikotik asko duten hainbat eszena:

Nire begiak burdina gori batez erreta ere, berdin jarraituko nukeen sexuaren gomutagarriak nahinon ikusten. [...] Arloterik arloteenarekin ere joango nintzatekeen pozarren (Montoia, 1997, 10. or.).

Esaldi horiek gutxi ez, eta protagonista berotzen denean hoteleko sukalde ondoko gela batean sartu eta masturbatzearen ohitura ere kontatzen du.

Castlek bere lana (2003) lesbianen narratibaren oinarritzen badu ere, adin-tarte eta botere harremanaren topikoa Montoiaren ipuina aplika-tu daiteke, agintea-edo Hansengan datzala iradokitzen da: “berak zain eduki gura ninduen. Hauskorregia irudituko nintzaion beharbada” (Montoia, 1997:16).

Bukatzeko, gorago aztertu dudana ipuinean bezala, kultura desberdinen arteko harremanak ageri zaigu (Castle, 2003) Montoiaren ipuin honetan ere, Alemaniako eta Euskal Herriko pertsonaien artekoa.

3.3. Apur bat zoroa (Eider Rodriguez, *Haragia* [Susa, 2007])

3.3.1. Argumentua

Matilda gaztea bera baino 15 urte helduagoa den Begoñarekin dabil. Begoñak ohitura du hilerrira joateko bere amaren hilarria bisitatzera, eta Matilda damu da halako harremanik ez izateaz bere gurasoekin. Hain zuzen ere, familia harremanen inguruko ipuina da, eta, ulertzera ematen duenagatik, aitak (alkoholikoa?) etxeko giroa baldintzatzen du. Era berean, bakardadeak pisu handia du ipuinaren argumentuan. Lesbianotasuna, beraz, bigarren mailako elementu gisa aurkezten zaigu hemen.

3.3.2. Topikoak

Esan bezala, lesbianotasunak ez du garrantzi handirik argumentuaren garapenean. Aitzitik, bada elkarrizketa bat armairuarekin lotu daitekeena: Begoña bere aitaz ari dela, Matildak Begoñaren ama hilari harremanaren berri eman ote dion galdetzen dio:

- Lesbiana nintzela onartu zuenean asko aldatu zen. [...]
- Nitaz hitz egin diozu? [...]

- Gaur hitz egingo diot. Ederra zarela, apur bat zoroa, baina neska ona. Eta zuk zureari?
- Ez.
- Eta esango diozu?
- Zu zara nire lehenengo neska, ez diot debaldeko disgusturik eman nahi.

(Rodriguez, 2007, 75. or.).

Familia harremanen inguruan mintzo den ipuina dela esan dut jada, eta hain zuzen ere, aitarekin izandako harremanari erreferentzia ugari egiten dizkio. Garapen bat egon dela iradokitzen da ipuinean, haurra zela harreman ona zuten: “Gustuko zuen aitarekin arrantzara joatea” (Rodriguez, 2007, 79. or.). Orain berriz, “Ez al duzu egongelatik pasa behar? [...] Gaur nahiko ongi etorri da” (Rodriguez, 2007, 82. or.) esaldiko bigarren partearekin zerbait negatiboa transmititu nahi du Rodriguezek. Alkoholicoa dela da pentsatzen errazena. Bada, hain zuzen ipuinean hori pentsatzera eraman gaitzakeen pasarte bat:

Gustuko zuen aitarekin arrantzara joatea, kanposantu ondoko errekarra, ipurdirik gabeko sagardo botila bat soka batekin helduta, amuarrainen zain egoten ziren, mutur berdea ur gainean, aita egunkaria leitzen, eta bera sokari helduta oso erne. Aitak sagardo botila bete bat izaten zuen arroken artean, eta amaitzen zitzaionean joateko garaia zela ulertzen zuen Matildak. Herrira itzultitakoan, laranja ura hartzera gonbidatzen zuen aitak, hitz hori erabiltzen zuen, gonbidatu, eta berak ardo kopa bat edaten zuen, gehienetan bi, isil-isilik bukatu arte (Rodriguez, 2007, 80. or.).

Edonola ere, egoera ezezagun horrek, aitarenganako pertzepzio aldaketa dakar Matildarengan, are gehiago, berarentzat hilda balego bezala tratatzen du:

[hilerrian dela] Matilda aitari zer esan ari da pentsatzen [...] Inoiz ez dut jakin zer esan, eta gaurkoan ere ez, noski, baina hemen naiz. [...] Esan nahi nizun ulertzen zaitudala, ez didazula azalpenik zor (Rodriguez, 2007, 77. or.).

Ipuinaren bukaeran, honako bi esaldi hauek gehitzen ditu gaiaren inguruan:

Ez du erantzunik jaso, soilik zurrunga bat, eta bere heriotza desio izan du, ohi baino indar bortitzagoaz. Atea itxi eta kanposantura abiatu da atzera. Bizirik zegoenean esan ez zizkionak esatera (Rodriguez, 2007, 84. or.).

Hala bada, familiako harreman txarren topikoa (Alvarez-Uria, 2010) beste behin errepikatzen da, eta ipuin honetan gainera, emakume helduago batekin egotearen arrazoietako bat izan daiteke, Alvarez-Uriak iradoki bezala. Hain zuzen ere, Matilda jabe da adinaren ondoriozko botere harremanaz, eta hainbatetan aipatu egiten du modu esplizitu edo inplizituagoetan:

Elbarri sentitzen da, ez baita gai emozioak Begoñak bezain ondo gobernatzeko (Rodriguez, 2007, 76. or.).

Begoña baino hamabost urte gazteagoa da eta gustatzen zaio gazte rola jokatzeari, dena baino umeago den norbaiten galderak egitea, zientzifikozko komikiak irakurtzea edo *Cola Cao* eskatzea tabernetan, Begoñak bitterra edo tonika hartzen duenean (Rodriguez, 2007, 75. or.).

Adinak nahikoa botere ematen dio Begoñari eta Matildak gustuko du, onartzen du, jokia ematen dio, oraindik ondo kudeatzen duen botere kuota baita (Rodriguez, 2007, 77. or.).

Erotismo lesbarrak badu tokirik *Haragia* liburuko ipuinean, hasierako eszenetan batez ere eta Alvarez-Uriak (2010) jasotako topikoaren kontra, detaile esplizitu askorekin deskribatzen ditu egileak eszena horiek, adibidez:

Matildak Begoñaren goiko ezpainari begiratzen dio zigarro bat pizten duenean, edo ohe ertzean eserita dagoela, etorri ertzerago, burua hanken artean sartu eta begiak berari begira, gozo-gozoa zaude gaur esaten dionean. [...] patillak bele zahar baten hegalak, imajinatuko ez balu ohe ondoan belauniko, bere hanken artean ezpainak bustirik (Rodriguez, 2007, 73. or.).

3.4. Adonis ehiztaria (Xabier Montoia, *Fucking artists* [Elkar, 2010])

3.4.1. Argumentua

Itziar Dominguez ipuineko protagonistari, Patxi Lopezen gobernaldian goi-kargu bat eskaintzen diote. Karguaren baldintzen artean, bizkartzaina izatera derrigortuta dago. Horrek gatazka ekarriko du Itziarren eta bere bikotearen artean –bide batez, azken honen izena ez du aipatu ere egiten-. Denborak aurrera egin ahala, Itziar gero eta erakarriago sentituko da bizkartzainarekiko (Gabriel izena du), bitartean, senarrarekin duen harremana okerrera doa. Gasteizetik Donostirako bidean, nolabaiteko *affair* baten ostean, ohitura bihurtzen dute asteroko harreman sexuala. Gabriel hotza da, ez du inolako sentimendurik adierazten eta ha-

rreman sexualean, nolabait esateko, zakila baino ez du jartzen. Gabriel limurtzeko saiakera batean, ileapaindegitik bueltan dela, Gabriel eta senarra ohean topatzen ditu Itziarrek.

3.4.2. Topikoak

Hauxe da, behar bada, hautatutako ipuinetan, kasurik “bitxiena”. Batetik, pertsonaia homosexuala –kasu honetan, izatekotan, bisexualak lira-teke bai Gabriel eta baita senarra ere– ez delako protagonista. Baina, bestetik ere, oso informazio gutxi dagoelako pertsonaia gayei buruz. Hala ere, aztertzeko modukoa dela baloratu dut, hainbat topiko erreproduzitzen dituelako.

Lehenik, eta ipuin honetako ezaugarri nagusia dela iritzita, Ayerberen (2010) “ezusteko elementuaren” topikoa aipatu nahi nuke. *Adonis ehiztaria* narrazio laburrean, argumentuari erreparatuz gero, pentsa daiteke gaytasunak ez duela inolako zentraltasunik: Itziarrek Gabrielekekiko garatzen duen desioa eta sentimenduak direla ematen du. Kontrara, ipuinaren amaierako *plot twist*-ak berak markatzen du argumentuaren haria bera: Gabriel eta bere senarra, gayak dira.

Ezagutu uste du barnetik datorkion hots hori, [...] ohearena. [...] Ezin du sinetsi beste batekin ari denik. Egia esan, ez litzaioke axola izanen. [...] Bertan behera erortzekotan egon da, aurkitu duenak eraginda. Senarra ohean eserita dago, baina, emakume batekin egon beharrean, berehala ezagutu duen Gabriel du pare-parean (Montoia, 2010, 29. or.).

Pasarte irakurrita, pentsa daiteke Itziar mintzen/harritzen duena Gabriel edo senarra gizon batekin ikustea dela, ez beste ezer. Esan gabe doa, eszena horretako gertakariak homoerotikoak ere badirela.

Ipuinaren bukaera ezagututa, ordea, badira sorpresa hori aurreratzeko duten hainbat pasarte, pista modura balio dezaketenak. Batetik, Ormazuri pertsonaiarena, hasieran aipatzen dute, eta gaya dela ere azpimarratzen dute. Ipuinaren erdialdean uler daiteke senarrak Ormazuri begiko duela. Bestetik, senarraren eta Gabriel bizkartzainaren arteko harremanaren “hobetzeak” ere ulertzea eraman gaitzake bien artekoa.

Ormazurik ez zeraman bizkartzainik, bihurritu zitzaion senarra. [...] Eramango balu ere, hi berdin ibiliko hintzateke harekin (Montoia, 2010, 11. or.).

[*Affair*-az geroztik] Aldaketa bakarra, berarekiko baino gehiago, senarrarekiko harremanean nabaritu zion [Gabrieli]. Gero eta hobeto mol-

datzen ziren bi gizonak, gero eta gehiago mintzatzen (Montoia, 2010, 25. or.).

Bizkartzainaren figura sartu behar izateak, Itziarren eta senarraren artekoa hoztuko du: “Gero eta zailagoa zitaion senarrarekin mintzatzea. Elkarrekin inongo loturarik ez zuten bi mundu ezberdinetan bizi ziren” (Montoia, 2010, 12. or.). Hala bada, familia giroa okertzen doala ulertzen badugu, Castlek (2003) proposatutako beste topiko bat errepikatzen dela ondoriozta genezake.

Bukatzeko, eta kasu honetan, nahiko subjektiboa den arren, kultura desberdinen arteko topikoa genuke. Montoiak Gabrielezen eskaintzen dituen datu murrizten artean, Toledokoa dela aipatzen du. Hain zuzen ere pasarte bat eskaintzen dio kultur-talkari, Itziar Dominguezen semearen izena aitzakia: “Eñaut, Uñaut, Iñot, horiek eta beste esan dizkio behin edo behin Inauti. Toledoko herri batekoa omen da, eta nahastu egiten da euskal izenekin” (Montoia, 2010, 14. or.). Beraz, Espainia eta Euskal Herriko kulturak desberdintzat joz gero, Gabrielen eta Itziarren senarraren artekoa Castlek (2003) emakumeentzat proposatzen duen moduan, gizonen arteko harremanetan ere errepikatzen dela aintzat hartu behar da.

3.5. Jakin-mina (Iban Zaldúa, *Sekula kontatu behar ez nizkizun gauzak* [Elkar, 2018])

3.5.1. Argumentua

Ohean larrutan ari diren bi pertsonen arteko elkarrizketa (A eta B) modura aurkezten du Zalduak honako ipuina. A-ri zendu berri den amaren irudia azaldu zaio B zegoen lekuan, eta larrualdia eten egiten dute. Izan ere, A-ren amak bere seme-alaben sexu praktiken inguruan jakin nahi du, jakin-mina du jakiteko nola egiten duten. Elkarrizketan zehar aipatzen dira A-ren emazte ohia eta oraingoa. Bukaeran dakigu B gizonetzkoa dela eta Manu izena duela.

3.5.2. Topikoak

Beste behin ere, irakurlearengan sorpresa sortzea izan du helburu protagonisten sexualitateak. Hasieran B-k (Manuk, alegia), “Gizona, uste nuena baino okerrago zaude”, esaten dio A-ri (Zaldúa, 2018, 182. or.). Badakigu hasieratik, beraz, A gizona dela. A-ren emazte izandakoen izenak aipatzen dira aurrerago, Teresa eta Arantza, irakurlea B emakumea dela pentsaraztera eraman nahi duela ematen du. Esan bezala, ordea,

izena aipatu egiten da, eta ezusteko elementu gisa azaltzen da Ayerbek (2010) proposatu bezala.

Adonis ehiztaria ipuinean gertatu bezala, hemen ere homosexualitateak zentraltasuna hartzen duela esan dezakegu. Gainera, A-ren emazte Arantza aipatzen den heinean, eta harremana monogamoa eta heterosexua konbentzionala dela aintzat hartuta, armairutasuna eta klandestinitasuna, zeinak batera uler daitezkeen, lantzen dituen ipuina da honakoa, Arregik eta Ayerbek (2010) proposatutako topikoei jarraiki.

Amaren lesbianotasuna ere auzitan jartzen du Manuk une jakin batean, baina ia bitxikeria gisa baino ez da azaltzen:

[A-ren emazte ohiaz ari dela]

– [...] Ez du gustu txarra zure amak. Ei, ondo pentsatuta, ez al zen ... [lesbiana izango]?

– Gure ama? Mesedez!

– Hara bestea! Ez zatekeen lehenengo aldia izango ba. Ez al dizu zuri ezer...? (Zaldua, 2018, 185. or.).

Oheko eszena bat den heinean, zilegi da esatea topiko homoerotikoa (Arregi, 2010) erreproduzitzen duela Zalduak. Ipuinaren hasiera, gainera, bada praktika anala (edo saiakera) egiten ari direla iradokitzen duen elkar trukea:

– Ez. Ez. Gelditu une batez, mesedez...

– Zer duzu...?

[...]

– Ados, agian goizegi da... Horregatik galdetu dizut lehen ea...

– Ez da hori. Gogoia neukan nik ere. Ez, ez da hori

(Zaldua, 2018, 181. or.)

Halaber, hildako amaren irudia, irudi tremendista (Arregi, 2010) gisa uler daiteke, amaren galera bera gertakizun triste baten gisara hartuz gero.

Castlek (2003), berez, adin tartearen ondorio gisa proposatzen duen arren, ipuin honetan pasarte batean erreferentzia egiten diote pertsonaietako bakoitzaren etxebizitzari eta “klaseari”. Harremana bere horretan baldintzatzen ez duen arren, estatus batetik hitz egiten du Ak, eta Manuk gaizki hartzen du komentarioa:

[Amak zer esan dion galdetzen dionean]

– «Zertara dator horrenbeste *pudeur*? Nahikoa ikusita edukiko ez bazintut bezala...»

- Ezin uka horretan arrazoi pixka bat badaukala.
- Bueno! Ez dakit zuen etxean, baina gurean, behintzat, ez zen ohitura...
- A, gurean bai ordea. Komun bakarrarekin, ze uste duzu...
- Bai, badakit zuen etxe proletarioan askatasunaren haizea zebilela gelaz gela, hura Gomorra eta Somorrostro zela...
- Ez hasi bide horretatik...

(Zaldua, 2018, 183. or.).

3.6. Egun gris batean (Iban Zaldua, *Sekula kontatu behar ez nizkizun gauzak* [Elkar, 2018])

3.6.1. Argumentua

Ipuinaren protagonista (emakumea) Soto del Realen preso duen nebari bisita egitekotan dabil. Sartzeko baimenik eskuratu ez, eta Madrilen egun batzuk pasatzea erabakitzen du. Halako batean Luziarekin elkartzeko da: aspaldiko Donostiako laguna, eta maitalea. Elkarrekin ematen dute arratsaldea ardoaren laguntzaz, eta gai ezberdinen inguruan mintzatzen dira.

3.6.2. Topikoak

Ipuinaren erdialdera halako esaldia ageri da protagonistaren burutazioetan: “Clauderen adinaz galdetuko zidan beldur izan nintzen, edo ea oraindik neskaxa gazteak gustatzen zitzaizkidan” (Zaldua, 2018, 199. or.). Ordura arte berriz topo egin duten bi lagun baino ez zuten ematen. Kontrara, esaldi horrek susmoa piztuko dio irakurleari, ipuinaren amaieran beste esaldi honekin baieztatuko duena, hots, harreman lesbianoa izan zutela pertsonaiek: “esan zidan behin, ohetik lehenbailehen altxatu behar duzula dakizun halako batean” (Zaldua, 2018, 202. or.). Kasu honetan, ezustekoa ez da hainbaterainokoa, eta ez dago Reig-en *autoreverserik*. Zalduak, ordea, emakumeen arteko lesbianotasuna jakin-mina sortzeko erabiltzen duela argi dago. Esan daiteke bada, homosexualitateak zentraltasuna duela ipuinean.

Gorago egindako lehen aipu horrek, halaber, beste topiko bat ere argitzen digu. Emakumeen artean adin-tarte nabaria da, eta aurrerago aipatuko du protagonista Luziaren eskola partikularretako irakaslea izan zela. Ikasle-irakasle dikotomia, harremanen ikuspuntutik ulertuz gero, botere harremana da, Castlek (2003) proposatzen duen moduan, hemen ere ageri da:

Eta Ana Mari gaixoaz ere oroitu nintzen, gurekin programa egiten zuen nire beste ikaslea, zeinari eskola partikularrak ematen bainizkion, Luziari bezala. Leioan karrera amaitu berria nintzen, eta haiek BUPeko hirugarren ikasturtean zeuden (Zaldua, 2018, 200. or.).

Bada beste esaldi bat iradokitzailea dena, edukiagatik baino, formulatzeko moduagatik. Hartara, ulertzera ematen baitu Luziarekiko “kontrola” zuela:

Oraindik gogoan dut Luzia Lemoizen kontrako manifestazio batera eramanean; [...] Luziari ez zitzaion giroa asko gustatzen (Zaldua, 2018, 199-200. or.).

Ipuinak ezer gutxi gehiago aipatzen du haien arteko harremanaz. Eszena homoerotikotzat jo baliteke, gorago ohetik alde egitearena ekarriko nuke adibide gisa. Hala ere, ipuinaren giroak (bi ardo botila hustu, eta hirugarren batekin zalantza egiten dute) eta haien arteko konplizitateak (elkarrizketaren hariagatik, batik bat) Alvarez-Uriak (2010) aipatzen duen sensualitatea edo harreman-estuaren irudikapena egiten dute. Neba espetxean, etxetik urrun izateak (Madrilen, Donostikoa izanik), familia arazoarekin lotu genezake, eta Alvarez-Uriaek (2010) zerrendatutako topikoarekin bat egingo luke horrek ere. Nolanahi dela, azkeneko horiek interpretazio pertsonalak baino ez dira.

4. Ondorioak

Azterketaren lortutako datuak baloratzen hasi aurretik, garrantzitsua iruditzen zait azpimarratzea lagin honetatik ateratako emaitzek ez dutela zertan euskal ipuingintzako joerekin bat egin.

Montoiaren, Rodriguezen eta Zalduaren lanak aztertuta, lehen begi kolpean esan daiteke, ipuinak-ipuin, eta gehiago edo gutxiago, *queer* jendearen inguruan idatzitako literaturaren topikoak, euskarazko narrazio laburretan ere birproduzitzen direla.

Ikatza bezain beltz ipuinean, homosexualitateak eta armairuan bizitzeak dakarren albo ondorioek zentraltasun handia hartzen dute, zalantzarik gabe. Gayei buruzko beste bi ipuinetan (*Adonis ehiztaria* eta *Jakin-mina*), berriz, gaytasuna sorpresarako elementu gisa erabili dituzte Montoia eta Zalduak. Berdin gertatzen da Zalduaren *Egun gris batean* ipuin “lesbikoan”, maila apalagoan. Beste narrazioetan, bigarren mailako ezaugarri gisa planteatzen dute idazleek homosexualitatea, protagonisten beste ezaugarri baten modukoa edo. Hala ere, beste egile batzuen

ipuekin osatu beharko litzateke lagina, eta horrela, gizon gayen eta emakume lesbianen narrazioen artean homosexualitatearen zentraltasunak, garrantzi gehiago edo gutxiago duen azertu.

Pertsonaia lesbianoak familia harreman txarren testuinguruan kokatzen direla adierazi zuen Alvarez-Uriak (2010), eta hain zuzen ere, aztertutako lesbianen bi ipuinetan familiaren irudia erabat desegituratuta dago: alkoholismoa (Marta, Matilda?); aitaren figurarik eza (Felicity) edo neba kartzelan (Zalduaren pertsonaia lesbiko izengabea) dira topiko hori gauzatzeko baliatu dituzten errekurtsoak.

Montoiaren ipuinak aztertuta, egile honek topiko gehienak erreplikatzeko dituela ematen du. Izan ere, tremendismorako (Melo, 2005) elementuak erabiltzen ditu bai *Ikatza bezain beltz* ipuinean, bai *Barregilean*. Kultura desberdinen arteko pertsonaiak elkartzen ditu bai *Ikatza bezain beltz* ipuinean (Alemania-Euskal Herria), bai *Barregilean* (Jamaika-Polonia) bai eta, *Adonis ehiztarian* ere (Euskal Herria - Espainia). Gainera, estereotiputako pertsonaiak dira bere ipuinetako bitan: *Ikatza bezain beltzen* protagonista hipersexualizatua dago, eta *Barregilean* Marta lesbiana maskulinoa da (Simonis, 2008).

Erotismoari dagokionez, narrazio gehienetan errepikatzen den topikoa da. Rodriguezen ipuinean deskribapen sexualak nahiko esplizituak direla esan daiteke, beraz, kasu horretan ez litzateke beteko Alvarez-Uriak (2010) aipatzen duen harreman sensualaren irudia, *Barregilea* edo *Egun gris batean* ipuinetan gertatzen den modura. Montoiaren eta Zalduaren ipuin gayetan, berriz, eszena erotikoak ageri dira. Azpimarragarria da, halaber, *Ikatza bezain beltz* ipuina erabat erromantizatuta dagoela, eta are, gehiago lantzen duela hori erotikotasuna baino.

Era berean, baina modu desberdinetan, Montoiaren, Rodriguezen eta Zalduaren ipuinek betetzen dute botere harremanaren topikoa. Eider Rodriguezen *Apur bat zoroa* ipuinean erabat esplizitua egiten du Matilda protagonistak botere harremana, jakitun da bikotekide helduagoaren jarrekeragatzen dutela beraregan. Modu apalago batean, *Egun gris batean* ipuinean, eta interpretazioak eginez gero, *Jakin-mina* narrazioan ere bai. Beste ipuinetan, berriz, ez da hain agerikoa.

Retolazak (2010), hiriaren espazio narratiboak pertsonaia homosexualei ematen dien askatasunerako lekua azpimarratu zuen. Hain zuzen ere, aztertutako sei ipuinetatik, lau hirietan garatzen dira: *Barregilea* (Ingalaterrako hiri bat dela badakigu, zein ordea, ez); *Ikatza bezain beltz* (Gas-

teiz); *Adonis ehiztaria* (Donostia eta Gasteiz artean); *Egun gris batean* (Madril). Rodriguezen ipuinean “herria” aipatzen da, eta Zalduek bere ipuin gaya logela batean baino ez du kokatzen. Topiko hori ere erreala delako frogak badaude. Izan ere, sexilioaz aritzen dira LGTB+ gaietan ari direnak herritik hirirako lekualdatzei buruz jardutean.

Esanguratsua da, halaber, haututako corpusaren idazleetatik, batek ere ez du aitortu, publikoki bederen, bere homo/bisexualitatea. Beraz, euren pertsonaia homosexualen karakterizazioa estereotipoetatik eraikitakoa izan daiteke. Hartara, aztertu beharko litzateke armairutik kanpo idazle homosexualek ere, zer nolako trataera egiten duten pertsonaia gay eta lesbianen inguruan. Izan ere, badira sexualitate disidentziari buruz idatzi duten idazle homosexualak, baina, lan horiek eleberriak izaten dira: Kattalin Minnerren *Nola heldu naiz ni honaino* (Elkar, 2017), Juanjo Olasagarreren *Ezinezko mailetak* (Susa, 2004) edo Itxaro Bordak idatzitako tetralogia.

Bukatze aldera, Ayerbek eta Arregik egindako ekarpen bana gehitu nahi nuke, topikoen balorazioetan sartu gabe. Ayerbek (2010) dio, sarri pertsonaia gay (edo lesbiana) bat txertatzen dela narratiban, sasiko inklusio eta normalizazioaren erakusle gisa. Pertsonaia horiek baina, azterketan ikusi dugun moduan, topikoz eta estereotipoz beterik daude, eta normalizatu bainoago, estereotipoak birpoduzitu egiten dituzte. Asmo oneko ekintza baina aurreiritziez zamatutakoa. Arregik bere aldetik (2010), pertsonaia homosexualen inguruko argumentuetan, gizonetako bat emakume batekin ordezkatzeko balitz (Irati Jimenezen 1,2, *Manchester* jartzen du adibide gisa), ezer gutxi aldatuko litzatekeela adierazten du. Ildo horretatik, beraz, elkarrekin bizi diren baina bikote ez diren homosexualen inguruko ipuinak/eleberriak, adibidez, idazteko proposamena egiten du, ohiko gay eta lesbianen ipuinen bestelako balio narratibo interesgarriagoak lortuko lituzkeelakoan.

5. Bibliografia

- Alvarez-Uria, A. (2010). Irudiak. Lesbianismoa euskal ipuingintza garaikidean. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (138-149. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Ayerbe, M. (2010). Ustekabeak, ezusteak eta esanezinak: ezkututik agerira?. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (59-86. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Arregi Diaz de Heredia, I. (2010). Aspaldiko hitzaldi bat gogoan. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (43-58. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Borda, I. (2010). Gaiaren minean. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (317-334. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Castle, T. (2003). *The literature of lesbianism, A historical anthology from Aristotle to Stonewall*. Columbia University Press: New York.
- Egaña, I. (2010). Hitzaurrea. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (7-11. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Melo, A. (2005). *El amor de los muchachos. Homosexualidad & Literatura*. Buenos Aires: Ediciones Lea.
- Montoia, X. (1992). Barregilea. In *Emakume biboteduna* (47-64. or.). Donostia: Susa.
- Montoia, X. (1997). Ikatza bezain beltz. In *Gasteizko hondartzak* (9-24. or.). Zarautz: Susa.
- Montoia, X. (2010). Adonis ehiztaria. In *Fucking Artists* (7-29. or.). Donostia: Elkar.
- Reig, R. (2008). *Visto para sentencia*. Bartzelona: Caballo de Troya.
- Retolaza, I. (2010). Begirada lesbiarrak Itxaro Bordaren nobelagintzan. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (125-137. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.
- Rodriguez, E. (2007). Apur bat zoroa. In *Haragia* (73-84. or.). Donostia: Susa.
- Sareinak (2010). Milia balitz lamia... Lesbianismoa eta euskal literatura. In I. Egaña (koord.), *Desira desordenatuak. Queer irakurketak (euskal) literaturaz* (87-103. or.). Donostia: Utriusque Vasconiae.

- Simonis, A. (2008). Yo no soy esa que tu imaginas: representación y cursos lesbianos en la literatura española. In R. Platero (koord.), *Lesbianas. Discursos y representaciones* (233-280. or.). Barcelona: Melusiana.
- Zaldua, I. (2018). Egun gris batean. In *Sekula kontatu behar ez nizekin gauza* (195-202. or.). Donostia: Elkar.
- Zaldua, I. (2018). Jakin-mina. In *Sekula kontatu behar ez nizekin gauzak* (181-186. or.). Donostia: Elkar.